

גיליון מס' 632

שנה 11

חג השבועות תשפ"ד

שבת טיש

מתוך סדרת ספרי "שבת טיש"

ספורים ואגדות פנינים ופרפראות מדות והליכות

פנינים

שמות רבים יש לו לחג השבועות, יותר מכל המועדים. וסמנך: **חַקַּת שַׁבְעִי**, שביום זה נתנה התורה שהיא חק עולם, לאחר שספרו ישראל והמתווכו לה **שַׁבְעִי** שבתות, והן ראשי תבות: חמשים - יום החמשים, קציר - חג הקציר, תורה - מתן תורתנו, שבעות - חג השבעות, בכורים - חג הבכורים, עצרת. (ספר עצרת)

מנחה חדשה לה' בשבעתכם (פח, כו) - ראשי תבות **מח לב**, שעל דם וכול האדם להבין את התורה, קשהוא מעריך **בלבו** את התורה ואוהבה, ומבינה **במוחו**. (ירושלים במועדיה)

שבעות ראשי תבות עליונים ששו ותחתונים עליו בקבלת תורה. (ברכת חיים)

חג השבועות אינו חל אלא בימים אבד"ו, כי בזכות התורה הקדושה **אבדו** גוים מארצו, ועל ידי כך יש לנו טענה נצחת נגדם כי ארץ ישראל שיכת לנו, כדברי רש"י בדבור המתחיל הראשון בתורה. (ליקוטים מפרס)

רגיל היה רבי ברוך ממייבוז' לומר: "ירא אני לפני חג השבעות, יותר מאשר בראש השנה, שהרי אז נדונים על הפניקה, חלה יותר וחלה פחות; אולם בחג השבעות נדונים על הענינים הרוחניים של האדם ועל למוד התורה שהיה בשנה הקרובה".

כאשר סים ה"דברי חיים" מצנו את התפלה בחג השבעות, אמר לחסידיו: "עד עתה קימנו בהדור את ה'חציו לכה', שכן אין לה טענוג גדול בעולם מלמוד התורה ותפלות החג, ועתה נלך לקים את ה'חציו לה' ונאכל את סעדת החג בקדשה וטהרה".

כל מנהגי חג השבעות מרמזים בתבת **אחרית**, שהרי התורה נקראת **ראשית** ויש לקים בה גם תבת **אחרית**. ראשי תבות: אקדמות, חלב, רות, ירק (תלית פרחים), תקון. (ברכת חיים)

דוד המלך נפטר בשבעות ו' בסיון שקל בשבת קדש בהיותו בן 70, וסמנך **שבעות**, שיש בה את האותיות **שבת**, הוא"ו מרמזת על ו' בסיון, והעיו"ן על ע' שנות חיינו. (שערי נסים)

ספורים

ספר רבי יהושע מקלו: מעשה ביהודי פשוט אחד, שנכנס פעם לבית המדרש באחד משלשת ימי הגבלה שלפני חג השבעות, וראה תלמידי חכמים רבים יושבים והוגים בתורה מתוך צמאון וחשק ובהכנה ראויה לקבלת התורה. היהודי שלא זכה ללמוד תורה בימי חייו, הביט בקנאה ובערצה על הלומדים, והצטער מאד מדוע אינו יכול להמנות עם לומדי התורה ומוחו אטום מהבין. נגש אל ארון הקדש והחל להתפלל: "אנא ה', מדוע לא אצקה אף אני להגות בדברי תורתך? מדוע לא אוכל אף אני להתענג בתורה?" ומיד לאחר מכן נטל את הגמרא הראשונה שנקרתה לידו והתישב ללמוד מתוך אהבה וחשקה. סים הרבי: "מפאן ואילך, לא פסק האיש מללמוד כל ימי חייו עד שהפך לתלמיד חכם מפלג, ולא עוד אלא שזכה לחבר ספרים וחבורים חשובים בתורה".

קרוב לשנתים ימים, ישב ה'סבא קדישא' רבי ישראל מרוזין במאסר הרוסי, לאחר שהעלילו עליו שהוא מסני לשוב ארץ ישראל שהיתה אז תחת השלטון התרפי וריבקה של רוסיה. בדרך נס עלה בידו להבריח את הגבול ולהגר לסדיגורא, שהיתה אז תחת השלטון האוסטרי. שמעו הלך בכל הארצות והמונים באו לשחר את פניו וליהנות מזיו הודו. גם בעיר קוסוב, התכוננה קבוצת חסידים לנסיעה אל הצדיק. ראה אחד מנערי העיר את ההמלה, ושאל את הנאספים על פשר התכונה. "וכי לא ידעת?" השיב לו אחד הנוסעים, "הרי צדיק גדול במלאך ה' הגיע לעיר סדיגורא!" בתמימותו חשב הנער, כי במלאך ממש הדברים אמורים והתעורר בו רצון לנסע ולחזות בו בעיניו, ולכן הפציר בחסידים לקחתו עמם בעגלתם. כשנכנסו החסידים אל הקדש פנימה, נכנס הנער יחד עמם והביט על הרבי וברקו מכל צדדיו. שם ה'סבא קדישא' לבו אליו ושאלו: "מה אתה מחפש, בני?" השיב הילד: "שמעתי שהרבי הוא מלאך ה', והמלמד שלי למד אותי באקדמות' שלמדנו בחג השבעות שלמלאכים יש שש כנפים, ומחפש אני את הכנפים של הרבי". חנך הרבי, קרא למשמשו ואמר: "קח את הנער הלזה, והראה לו את ששת בני החשובים. אלו הם שש הכנפים שלי".

בליל חג השבעות, הלך פעם המהר"ש מליובאוויטש לבקר את דודו רבי אברהם חיים בנו של בעל התניא. משנכנס, ראהו שרוי בצער ומעיניו זולגות דמעות. נהל הרבי וקרא: "הרי חג היום ומדוע בבוז בוכה?" השיב לו רבי אברהם חיים: "שמעתי פעם מאבי מורי, על הפסוק 'תספרו חמשים יום', שפאשר סופרים ארבעים ותשעה ימים של ספירת העמר, מגיעים ביום החמשים, דהינו בחג השבעות, אל שער הנו"ן של חמשים שערי בינה, והספיר ש'תספרו' הוא מלשון ספיר ויהלום, דהינו דרך אור וגלוי, כי בכל יום מימי הספירה מתגלה לאדם שער נוסף של בינה, עד השלמת חמשים שערי החכמה, ולכן יושב אני ובוכה". כשספר זאת אמר קה הרבי למקורבו, אמר: "ראו נא עד היכן הדברים מגיעים. יושב יהודי קרוב לגיל גבורות, שהוא מפשט לגמרי מעניני העולם הזה וכל פלו חטיבה אחת של רוחניות, והוא יושב ומצטער מדוע לא זכה לגלוי שער הנו"ן..."

גֶּשֶׁם זְלַעְפוֹת בַּחַג הַשְּׁבָעוֹת

בית הכנסת הגדול בעיר ברז'ן, היה מלא מפה אל פה. קהל המתפללים בראשות רבם הנערץ, רבי שלום מרדכי הכהן שבדרון, המהרש"ם מברז'ן, היה בעצומה של תפלת חג השבועות. והנה החל בעל הקורא לומר בנעימה המסורתית את פיוט האקדמות, אותו נוהגים לומר לפני קריאת התורה בחג השבועות, ולפתע פרצה בהלה והמתפללים נבהלו על נפשם. אל בית הכנסת נכנס פתאומית שר הצבא הפולני ובעיניו החל לתור אחר מקום עמידתו של הרב היהודי. "מדוע הגיע השר בעצומה של התפלה?" הרגרו המתפללים באימה, ונחשו שמא גזרה חדשה עומדת בפתח, אולם הרב עצמו לא התרגש כלל ואף לא היה מפתע, כאלו בקור היה מהכנו וצפוי. פשראה שר הצבא את הרב היהודי, נפל לרגליו והחל להתחנן: "אנא רבי קדוש, מחל נא לי על גאונתי הגדולה. מבטיח אני כי מעתה ואילך אמלא אחר כל בקשותיך והוראותיך, כי עתה ראיתי את גדל כבוד כמלאך ה' שבכחו לשלט גם בסדר הטבע בעולם". המהרש"ם מברז'ן, היה אחד מגאוני דורו ומגדולי הפוסקים בזמנו. מקרב היה לצדיקי דורו והתמדתו כמו גם בקריאתו העצומה בתורה מגיל צעיר, היו לשם דבר. רבי שלום מרדכי לא רצה לעשות את תורתו קרדם לחפר בה, וסרב להתעטר בכתר הרבנות. לפרנסתו, עסק במסחר יין ובקר, עצים וסחורות שונות, אולם לאחר שפשט את הרגל וירד מנכסיו, נאלץ לקבל על עצמו על רבנות בכמה קהלות בגליציה, עד שהתעטר ברבנות העיר ברז'ן, בה ישב עד פטירתו בשנת תרע"א.

היה זה ימים ספורים לפני חג השבועות, ופרנסי הקהלה נועדו בביתו של המהרש"ם לטבס עצה פיצו ויכולים הם לפעל למען שחרורם של החילים היהודיים המשרתים בצבא פולין, על מנת שיעלה בידם לחג את החג פראוי בקרב בני עמם, מבלי שיאלצו חלילה לחלל את קדשת היום. כששמע הרב בפה דברים אמורים, התעשף חיש מהר במעילו ועזב את כל עסוקיו, כדי לטפל בענין לטובת אחיו הנרדפים. זמן קצר לאחר מכן, כבר עמד המהרש"ם מול שר הצבא ובקש ממנו לשחרר את החילים היהודיים לימי החג, אך הלה אטם את אזניו משמע וסרב להסכים לבקשה. גם לאחר שהמהרש"ם דרש לקיים את הצו המלכותי שמורה באופן רשמי לשחרר את החילים היהודיים בימי חגם, המשיך השר לרדק בסרובו וטען: "דבר הצו ידוע לי זה מכבר, ואמנם בדרך כלל אני מקימו ככתבו וכלשונו, אך הפעם לא אוכל לשחרר אף אחד מהחילים, שכן בדיוק ביום הזקם אנו מתעתדים לערוך תמרון צבאי רחב, בו תערוך סדרת תרגילים בכל יחידות הצבא. לפיכך לא אוכל לשחרר אף אחד, בשום אופן". נסה הרב לדבר על לבו של השר, ובקש ממנו להתיר בהוראת שעה את שחרורם של החילים, אולם רוחו של השר קצרה אליו והוא קרא בזלזול: "שמע נא רבי יהודי, חבל על המלים שאמנה משחית לריוק, כי אותי לא תצליח לשכנע ואני לא אבטל את סרובי ויהי מה. גם אם ישלח לי אלמנים את מלאכיו מן השמים, לא אסכים לבטל את השתתפות כל החילים בתמרון הגדול, ולכן אני משיב את פניך ריקם". כששמע המהרש"ם את דברי הנאצה והגדופים כלפי שמיא, התאזר בקנאות ה' והשיב באמץ לב: "טועה אתה אדוני שר הצבא. הרבה דרכים יש למקום וישועת ה' בהרף עין, הרי בכוחו של ה' לשנות את העתים ולהחליף את הזמנים, ויכול הוא להודיע גשם זלעפות ביום קציר, ואז תוכח לדעת ש'ה' הוא האלקים והתמרון בלוי יתבטל ולא יתקיים". כששמע השר דברים אלו, מלא פיו צחוק וגנח על דברי הרב. "האם הסתתרה בינתך?" שאל, "הרי אנו אתה בימי הקיץ הלוהטים ואתה מדבר עמי על גשם זלעפות!?" אולם הרב לא התרגש מדבריו ואמר: "מאמינים אנו בני מאמינים שהכל בידי שמים, וכבר היו דברים מעולם שהקב"ה הוריד גשם בימי קציר חטים כדי להוכיח את פחז". יצא המהרש"ם ממנו בפחי נפש, והודיע לבני הקהלה כי אין על מי להשען אלא על אבינו שבשמים ויש להתחנן לפניו ולהפציר.

בליל חג השבועות, ישב המהרש"ם ועסק בתורה יחד עם תפלות נרגשות לה', לקדש שמו ברבים "וראו בליעמי הארץ כי שם ה' נקרא עליה ויראו משה". בני הקהלה שפכו אף הם את לבם בתפלות ובתחנונים, אולם תחלה דומה היה כי נסתתמו שערי מעלה ותפלתם לא התקבלה בשמים, שכן הבקר האיר ושמש קיצית קבלה את פני השר וחיליו, והם החלו בהכנות לתמרון הגדול. הכל היה ערוך בדיוק צבאי קפדני, אך מאומה לא הכין אותם לקראת השנוי הקיצוני שחל במקוץ האויר. רוח חזקה החלה פתאום נושבת, והיא הלכה והתחזקה מרגע לרגע עד שהפכה לסערה של ממש. עבים שחורים התקשרו בשמים ועד מהרה החל לרדת גשם שוטף, מלגז בסופות רעמים ובקריק, סערה שגם בחרף כמעט ולא נראתה כמותה. השר עמד מבלבל בלוי, והמפקדים האיצו בחילים לתפס מחסה במקצר הצבאי. רק השר נותר לעמד על עמדו, כשהוא לא משיח לבו לנגדו נוספי המים, והחליט ללכת מיד אל הרב היהודי ולפיסו כדי שלא יזקק מהקפדתו. כך הופיע השר בעצומה של קריאת האקדמות, והוסיף שבח על שבחיו של הקב"ה שהוא שליט על צבאות השמים והארץ.

בעת הלוייתו של המהרש"ם מברז'ן, בלטו בין אלפי המלוים שר הצבא וחבר מפקדים שלוו את הצדיק למנוחתו האחרונה, והשר אף טפס על חומת בית העלמין כדי לחלק כבוד לאיש הקדוש והנערץ. יודעי דבר ידעו לספר גם, כי דמעות זלגו מעיניו של שר הצבא שהיה עשוי ללא חת מחמת התרגשותו הרבה, ושם שמים התקדש ברבים.

מאורות

דוד המלך עליו השלום

ליום ההולא חג השבועות ב'תתקכ"ד

נעים זמירות ישראל דוד מלך ישראל, נולד בבית לחם בשנת ב'תתנ"ד לאביו ישי בן עובד, בן בעז ורות המואביה, והיה דור עשירי לפרץ בן יהודה בן יעקב אבינו. שם אמו נצבת בת עדאל, והקדמונים אמרו שמי שמזכיר את שמה יזי פגמים תפלתו נשמעת. אמרו חז"ל שנקצבו לו רק שלש שעות של חיים, ואת שבעים שנות חייו קבל מאדם הראשון. בזהר נאמר שאת חייו קבל מאבות הקדושים, 5 מאברהם, 28 מייעקב ו-37 מיוסף, ויש מסבירים שאחרי שחטא אדם נפגמו שנותיו של דוד ונשחזר אדם והתגלגל בנשמות האבות, תקן את השנים. בזוי היה דוד בין אחיו שחשבוהו לפסול, עד שהצטוו שמואל הנביא ומשחו למלך ישראל על מקומו של שאול בן קיש, ונאמר עליו שהוא "ידע נון ונבון חיל ואיש מלחמה ונבון דבר ואיש תאר וה' עמו". דוד נמשח למלך בהיותו בן כ"ט והחל למלך בגיל שלשים למשך ארבעים שנה, 7 שנים ומהצה על שבט יהודה, 33 שנה על כל ישראל, אך מחצית השנה שהצטרף אחר מעשה בתישבע לא נחשבת במנין שנות מלכותו. היו לו 18 נשים ובהן אחיעזר היזרעאלית, אביגיל, מעכה, חגית, אביטל, עגלה היא מיכל, ובת שבע שהייתה השביעית. מארעות רבים ותלאות קשות מצאו את דוד בימי חייו, אולם הוא לא מש מבטחונו בה' ואת אמונתו האיתנה הביע במקומי התהלים שכתב, שהם מקור התחזקות לכל יהודי. דוד נפטר בחג השבועות ב'תתקכ"ד שחל בשבת, ואחריו מלך בנו שלמה בן 12.

יוסף דעת

מנהג קהילות אשכנז לקרוא בשבועות את פיוט האקדמות, שחיבר רבי מאיר ב"ר יצחק ש"ץ מוורמייזא, המכונה בכתיב יד 'הורא'. הוא חיבר פיוטים רבים, אשר ניכרים בהקפדה מודיקת על משקל התיבות ובחריזה של לפחות שתי אותיות השורש. מפיוטיו התפרסם בעיקר פיוט האקדמות, בו הוא משבח את הקב"ה ואת בני ישראל. המהר"ל אבי מנהיג אשכנז מעיד כבר על קריאת האקדמות, אולם המנהג הקדום היה לקרוא אותו לאחר הפסוק הראשון של קריאת חג השבועות, ורבים ערערו על כך, ולכן נוהגים כיום לקרוא לפני הקריאה. רש"י מסתמך על רבי מאיר כשהיה ספק בנוסח התפילה וכותב עליו בכבוד גדול: "ושמעתי מפי אותו צדיק רבי מאיר ב"ר יצחק", ובכתיב יד נאמר עליו: "וליא מאן ידיע לרצויו קמיה מריה על פי הגדות והלכות ודינין כמותו". התנודר בוורמייזא שבאשכנז והשתמר פנקס הזכרת נשמות של הקהילה בה מוזכר "רבנו מאיר בר יצחק שליח ציבור, שתיק שבחות למקום". למסורת אחת עבר בסוף ימיו ללובלין ובה נקבר, ויש אומרים שעלה לארץ ישראל וקברו המפורסם של רבי מאיר בעל הנס בטבריה, הוא קברו של רבי מאיר ש"ץ, או שנטמן בגוש חלב שבגליל. בספרים רבים מסופר באריכות על מעברו מפני פיקוח אנשים, אל בני משה שמעבר לטמבטון שכל השבוע זוקבנים ונח רק בשבת, כדי להביא אחד מהם לעמוד בוויכוח עם כומר רשע שביקש להרע ליהודים, ומכיון שרבי מאיר לא יכול היה לחזור, שלח את פיוט האקדמות שחיבר והוא התפרסם בכל קהילות אשכנז. בבליה רבה א"ח סימן תצ"ד כותב ברומ על סיפור בעל האקדמות ומציין ש'נדפס בלשון אשכנז ישן נושן מעשה באריכות על מה תיקנו אקדמות', וכונתו לסיפור שנדפס לראשונה בפירודא שנת תנ"ד ומשם הועתק פעמים רבות, ויש מפקקים על אמיתות פרטי המאורע. על רבי ברוך מריקא שהיה מתלמידי הבעש"ט ונפטר בן ק"י שנה, מוסרים שהיה מצאצאי רבי מאיר בעל האקדמות.

בזכות תקון ליל שבעות

מצליח, היה שמו של סוחר העתיקות בתוניס, וכשמו כה היה גם מזלו. מצליח היה בכל אשר פנה ובגסקי העתיקות בהם עסק ראה ברכה מרבה, עד שהצליח לצבור הון רב והפך לעשירי מפלג. אולם מצליח לא שכח את אחיו העניים, וככל שעשרו הלך וגדל, כך גדלו תרומותיו לצדקה ושמו הטוב התפרסם כאדם בעל לב רחב וידי זהב. למרבה צערן של מצליח, לא עלה בידו ללמד תורה בגיל צעיר ובמסחרים היה בוכה ומצר על כך שלא זכה להתמיד בתורה ולקנות בה קניני נצח. משום כך היה מצליח חובב תורה גדול והיה מיקר ומכבד תלמידי חכמים ותומך בהם בכל כחו. אחד הימים החשובים ביותר בשנה בחייו של מצליח, היה חג השבעות זמן מתן תורתנו. נבצר היה מבינתו של מצליח להבין, כיצד הלכו היהודים שבמדבר, ועלו על יצועם בפילה שלפני מתן תורה לשנת לילה. "הרי במשך שבעה שבועות המתינו בני ישראל שבדור המדבר בכליו עינים לקבלת התורה" חשב מצליח, "ודוקא כאשר הגיע היום הגדול והמקנה, ושנו אז בני ישראל וה' יתברך היה צריך להעיר אותם בקולות וברקים, לא יאמן פי וספר". כמו רבים בקהלות ישראל, נהג גם מצליח לשבת כל ליל חג השבעות בקריאת 'תקון ליל שבעות', כדי לתקן ענין זה ולהתבונן קראוי לקראת קבלת התורה. נוהג היה מצליח להזמין לבייתו מניין של תלמידי חכמים עניים, והללו היו מסבים על שלחנו לטענת החג וגם לסדר התקון בליל החג. עוד מפעוד מועד, רכש מצליח בדרמים מרבים מיני תרנגולות ומשקאות, והזיל זהב מכיסו כדי לפאר את השלחן אשר לפני ה' במיני מתיקה שונים כדי להמליך, כדי להמתיק את הלמוד של תורת ה' ולגרש את הפמיהה לשנה, פי גדול היום לאדוננו.

שנים ארבות נהג מצליח במנהגו הטוב, וסדר זה הפך להיות חלק בלתי נפרד מאישיותו. אלא שמעשה שטן הצליח, ומצליח העמד בנפיון מר, כדי לראות אם ימשיך במנהגו הטוב. ימים קשים באו על הסוחר הממלך, ודומה היה פי שמו מצליח סר ממנו והצליחתו החלה להתרחק ממנו. מיום ליום הלכו עסקיו ונעשו קשים יותר והפרוטה הלכה ואזלה מן הכיס. הגיע המצב עד כדי כך, שבערב חג השבעות נותר מצליח ללא פרוטה בכיסו ולא עלה בידו לרכוש אפילו את הוצאות החג של משפחתו ובני ביתו, שלא לרבר על הוצאות הזמנת האורחים הקבועים מדי שנה ורכישת התקרבת למענם. אשתו של מצליח, שתפתו לחיים ולמעשי החסד הרבים, ראתה בצער הגדול והחליטה למסר לו את תכשיטיה היקרים כדי שייחם בבית העבוס ולטל כנגדם הלואה גדולה לרכישת צרכי החג, ולהמשיך במנהגו הנותיק. שמח מצליח כשראה את מסירותה של רעייתו והודה לה נרגשות מקרב לבו. חיש קל פנה אל בית העבוס שבעיר, שם קבלו ממנו את התכשיטים היקרים ונתנו לו כנגדם סכום נכבד בהלואה. יוצא מצליח אל השוק כשבדיו צרור הכסף, ואל מול עיניו נגלה רבה הנערץ של תונים בלה, הוא רבי יצחק חי טיב שברכו לשלום בבבד הראוי. רגיל היה הרב להתרים את מצליח לענייני צדקה שונים, ואף הפעם שמח לקראתו וספר לו פי אוסף הוא עתה ממון למצות פדיון שבויים. מצליח הסס לנגע, אולם חיש מהר התגבר על עצמו והעניק לרב את צרור הכסף בלו שהיה בידו. שמח הרב למראה הסכום שמצליח הפקיד בידיו, ברכו בברכות נרגשות והמשיך בדרךבו.

מצליח נותר לעמד על מקומו, כשהוא שקוע בשרעפיו. "כיצד אוכל לשווב לביתי בידים ריקות ומה אשיב לרעייתי?" ולפתע שמע קול מבר: "שלום לך מצליח, מה שלומך?" הסוחר נפנה אל ההלך שפא לקראתו ונגלה פי לפניו סולימן, אחד מאנשי סודו של המלך הגדול של תונים. "המלך זקוק בדחיפות למערכת של ספלוני קפה נאים" אמר סולימן, והוסיף: "הפלים צריכים להיות עתיקים ואמנותיים, ואם יעלה בידך למצא מערכת כזו בזמן הקרוב, תוכל להרויח סכום נכבד". מצליח נבד מעט, אולם התעשת מיד והבטיח לעשות את כל יכלתו כדי להשביע את רצונו של המלך. מן השמים כנו את צעדיו, ומהר מאד מצא אצל אחד מסוחר העתיקות עסקם היו לו קשרי מסחר, מערכת תואמת של ספלי קפה עתיקים עשויים חרסינה עדינה ומעטרים בעטורים מרהיבי עין. חיש מהר הגיע מצליח אל ארמון המלך, וכשהציג את המערכת בפני המלך אורז עיניו והוא הביע את שמחתו בקול. כשבקש המלך לדעת את מחיר המערכת, נקב מצליח במחיר נמוך אולם המלך אמר: "מלך תונים אינו מחפש מציאות, ולכן אצוה להעניק לך פי שלשה מהסכום שנקבת". לאחר מכן שאל: "הרי אצלכם היהודים ערב חג עתה, ולכן מודה אני לך שהתפנית מהכנותיך כדי לחפש לי מערכת מתאימה". ברב מבוכה פלט מצליח פי לא הספיק עדין להתבונן פראוי לחג, והמלך צוה על עבדיו לשלח אל ביתו שק מלא בקמח משבת, פי שמן זית מזקק ושני ככשים לסעודת החג. מצליח לא מצא את המלים להודות למלך, ועוד יותר מכה כיצד להודות למלכו של עולם שגלגל את מזלו בבת אחת והעלה שווב את קרנו. אך יצא יצא מצליח מארמון המלוכה ושווב פוגש הוא את הרב, שעדין פתת את רגליו באסוף הכסף לפדיון שבויים, וכשראהו מצליח הסוחר נגש אליו ואמר: "רבי, ברכותיך התקיימו פי מיד ומבקש אני להרים תרומה כפולה ומשולשת לצורך המצוה הגדולה". באותה שנה, חגנו מצליח ואורחיו את חג השבעות ברב דיצה וחדנה, עד שאמרו עליו שמי שלא ראה בשמחתו לא ראה שמחה של מצוה מיינו.

פניני אור החיים

מדברי האור החיים הקדוש

והייתם לי סגלה - ירמוז למה שאמרו ז"ל ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זמנתו, וזו היא סגלתו מפל העמים שלא פסקה זמנתו:

ופרשתי בפרשת יתרו, שפסיקת זמנתו היתה מאמצעות גבורות דברי אלקים עד שיצתה נשמתם, והיו הסרת זמנה מהם. והוא מאמר ואשמיעם את- דברי, פרוש עשרת הדברות שבאו בגבורות, דקתיב וידבר אלקים את כל-הדברים, וטעם שעשיתי זה ליראה אותי כל הימים, באמצעות הפסק זמנתו מהם שהוא המונע את האדם מלירא את ה'.

וזה סבה שישראל לא שמרו את כבודם, וסבלו כמה צרות ימים רבים אין מספר, ועל משמרת יראת ה' עומדים, פי פסקה זמנתו וטעם נפשם ליראה את ה', פי כל שאין זמנה מנדלת בינו לבין ה' מטבעו לירא ה' הנכבד ברוך הוא:

אקדים המשג אצלנו מפל התורה, פי האדון אלקי ישראל מזותיו הם להיטיב, ויותר מחשק המקבל חשקו להיטיב, וזה לנגל הפלגת בחינת טובו, ויותר מהמה לבני ישראל, ומתחכם הוא יתברך להרבות שכרנו וטובתנו פי זה הוא אשר יחפץ ה':

ויסעו מרפידים - אהבה מקלבלת השויה להקדים המאחר, להיות פי הוא זה יום המקוה לבנורא, לתורה, לעולם, לעליונים ולתחתונים, ומיום הפראה, והם יושבים ומצפים מתי יבואו בני ישראל מדבר סיני:

דברי הימים

סדר המאורעות מציאת מצרים ועד הכניסה לארץ ישראל:

יצאת מצרים היתה בשנת ב'תמ"ח, לאחר שהייה במצרים של 210 שנה. ביום רביעי י"ד בניסן, שחטו את קרבן הפסח. בליל יום חמישי, היתה מכת בכורות ובבוקר יום חמישי, ט"ו בניסן, יצאו בני ישראל ממצרים. ביום הרביעי, נודע לפרעה על בריחתם ורדף אחריהם יום חמישי ושישי. בליל יום השביעי, ליל יום רביעי כ"א בניסן, התרחש נס קריעת ים סוף.

בני ישראל שהו במדבר ארבעים שנה, משנת ב'תמ"ח עד ב'תפ"ח, ועברו 42 מסעות.

בשביעי של פסח נסעו מים סוף למרה, כ"ה הגיעו למרה וקיבלו עשר מצוות, בא' באייר נסעו לאלים ומאלים בי"א באייר לאלוש, בט"ו באייר החל לרדת המן, ככ"ב באו לרפידים ושם היתה מלחמת עמלק ובארה של מרים נבעה מים, בא' בסיון הגיעו למדבר סיני וזכו לענני כבוד. במשך מיישה ימים עלה משה לראש ההר והגיד לעם את דברי ה'. 50 יום לאחר יציאת מצרים, בשבת קודש ו' בסיון ב'תמ"ח (לפי חכמים) ניתנו עשרת הדיברות והתורה לישראל. למחרת, בו' בסיון, עלה משה להר סיני ושהה שם במשך ארבעים יום עד י"ז בתמוז, שאז חטאו בעגל ומשה ירד ושיבר את הלוחות. בי"ח בתמוז, עלה שוב לארבעים יום האמצעיים עד כ"ח באב, ויש אומרים שירד ועלה בכל יום להר. עלה שוב בכ"ט באב עד ל' בתשרי, ויאמר ה' סלחתי כדבריך.

מרים נפטרה ב' בניסן ב'תפ"ז, אהרן נפטר באותה שנה בא' באב ומשה נפטר בו' באדר ב'תפ"ח. בו' בניסן נשלחו המרגלים ליריחו ובי' בניסן עברו את הירדן ונכנסו לארץ ישראל.

משבח

מְטַעַם

מנהג לקרא בחג השבועות את מגילת רות, וטעמים רבים נאמרו בדבר. המנהג נקראת בנעימות ויש בה רק מעט טעמים שנקראים בקול גדול. אין בה לא שלשלת, לא מרכא כפולה ולא קריני פרה, ויש בה טעם פור אחד, וגש אחד ופעמים זרקא סגל.

וְשֵׁם הָאִישׁ אֱלִימֶלֶךְ (רות א. ב.)

תבת אלימלך בטעם פור, לרמוז לדברי חז"ל "בעת רעב פור רגליך", אך הוא נענש מפני שהפיל לבם של ישראל כפי שאמרו חז"ל, שהיה מגדולי הדור.

יְשַׁלֵּם ה' פְּעֻלְךָ וְתוֹתִי מִשְׁבוֹרְתֶךָ שְׁלֹמָה (ב. ט.)

דרשו חז"ל במדרש פסוק זה על שלמה המלך שהוא יהיה שכרה שילך מרות, ותבת שלמה נקראת גם שלמה, ורמוז לזה, שתבת שלמה בטעם רביעי, לרמוז על שלמה שהיה רביעי מרות: שלמה בן דוד בן ישי בן עובד, (מורשת חיים)

וְתֹאמַר לֵה נַעֲמִי חֲמוּתָה בְּתִי (א. כ.)

אמרה נעמי לרות: לא מפני חיותי חמוותה מצויה אני אותה להנשא לבעי שהיה זקן, אלא השובה את בעיני כבתי ומבקשת אני להיטיב עמך ולבקש לך מנוח, ולכן בתי בטעם זקן גדול. (אלשיך הקל)

הֲלֹא אֲבַקֶּשְׁלֶךָ מִנוּחַ (ט. ט.)

בטעמי זרקא תביר, לרמוז לאדם שיש לו לדת בדרגתו כדי לשאת אשה, ולא יתנאה בלבו. (מעט לועז)

מְדַגֵּשׁ

שמות רבים יש לו לחג, והמפורסם שבהם הוא חג השבועות הנאמר בתורה, אולם הוא מזכר תמיד בתורה בכתיב ספר שבועות בלי וא"ו, ואולי יש בכך רמז על כך שהתאריך ו' בסיון שנוי במחלוקת חכמים. השם שבועות הוא על שם שבעת השבועות שסופרים בין פסח לעצרת, וגם במשמעות של שביעי, בדברי הנאמר שהכל מודים שתורה נתנה בשבת שחלה ביום השביעי, ואף מצאו לך רמז שתבת שבועות בגימטריה יום שבת היה. דוד המלך שנפטר בחג השבועות, נמצא בלו בסוד מספר שבע. השם דוד הוא בגימטריה פעמים שבע, נולד ביום השביעי בחג השבועות, והיה חנו השביעי לאביו, מלך שבע שנים בחברון ושם אשתו בת-שבע, הוא נפטר בן שבעים ביום השביעי שבת קדש בחד השבועות, והוא השביעי לצדיקים שעליה נאמר 'כל השביעי חביביו'.

מִמְלָחָה

ישנם יהודים שעושים טפל לעקר, ומחשיבים את מנהגי החג על פני עקרי דיניו. מקפידים הם למשל על אכילת מאכלי חלב בשבועות, ומזכירים בתורה על יהודי כזה ספר רבי מאיר שפירא מלובלין, שנקלע פעם בין פסח לעצרת לביתו של עשיר גדול ועם הארץ מפלג. הלך בקש להוכיח פי שומר תורה הוא ואמר: "מבינו שמי העמר הם הנהגה לחג השבועות שבו אוכלים מאכלי חלב, מקפיד אני לאכל מדי יום לביבות ממלואת בגדינה כמנון ימי הספידה". חיד הרב ושאל: "ואם שכחת יום אחד לאכילת? השיב האישי: 'ממשך אני לאכל ביום הבא בלי ברכה...'".

בבקר חג שבועות אחד, הלך הדין מפאפא רבי משה יוסף הופמן, שעלה לארץ ישראל, ופניו מאירות. ראהו רבי חיים ליב אוינברג, ראש ישיבת המקובלים שער השמים, ושאלו על כך. נסה הדין תחלה להשתמש ממנו, ולבסוף אמר: "רציתי להסתיר את הדבר, אולם פניו ששאלת - אספר לך. תלמיד הייתי של בעל ה'כתב סופר', וממנו שמעתי פעם בשם אביו ה'ח'ת"ם סופר, שקל הזומד תורה ללא הפסק והסחת הדעת כלל כליל חג השבועות, זוכה הוא לגלוי אליהו. מאז נסיתי במשך כמה שנים לעשות כן, אך הדבר לא עלה בידי, פי קשה מאד על האדם להיות שקוע לילה שלם בתורה בלי להסיח את דעתו לרגע. אולם השנה זכיתי לכך ולא הסחתי דעתי כלל במשך שעות ארוכות, בהן הגיתי בתורה בהתמדה. באישון לילה, התנישב לדי אדם אחד שהחזיק בידו את ספר הזהר הקדוש והחל ללמוד עמי ענין מסוים שבו. הבטתי בפסוק וראיתי, שענין זה היה מקשה בעיני שנים ארוכות, וההסבר ששמעתי האיר את עיני באופן פלאי. עצמתי את עיני לרגע קט כדי לעפל את הדברים, וכאשר פקחתי אותן לא ראיתי את היושב לדי, והבנתי פי פרח לו איש האמת וזכיתי לגלוי אליהו בהבטחת ה'ח'ת"ם סופר".

רבי צבי הירש מטשורטקוב, התחיל ללמוד את בניו רבי שמואל שמלקא ורבי פינחס, נקרא עם פרוש רש"י ותוספות עוד בימי קטנותם. רבי שמואל שמלקא היה כבן שבע, ורבי פינחס כבן חמש, וכך היתה דרכו של האב: בימי החרף לאחר החגכה, היה לומד עם ילדיו מסכת מגילה, כדי שישקמה עד פורים, ואחריה את מסכת פסחים כדי לסיימה בערב פסח. לאחר חג השבועות התחיל ללמד את המסכתות ראש השנה, יומא וסכה, כדי לסיימן לפני החגים. פעם אחת, בליל שני של פסח לאחר ספירת העמר, פנה ושאל את ילדיו: "האם יודעים אתם איזו מסכת צריכים אנו ללמוד?" והגדול שבאחים השיב: "עכשו צריכים אנו להתחיל ללמוד מסכת שבועות". חיד האב ואמר: "האם חושב אתה בני יקירי, שמסכת שבועות עוסקת בענינים הנוגעים לחג השבועות?" "יודע אני" השיב הילד, "שמסכת שבועות עוסקת בהלכות של הנשבעים שבועות אמת או שוא וכדומה, אבל הרי מימי חג השבועות הראשון משבעים אנו ועומדים לקיים את תורת ה', ומשום כך חושבני שצדי ב'מים שבין פסח לעצרת ללמד את מסכת שבועות, כדי שידע עד כמה חמורה היא השבועה שנשבענו להיות עבדים לה' ולא לזלזל בה". המשיך הילד והוסיף: "אבא! יש לנו ארבעים ותשעה ימים בין פסח לחג השבועות, ובמסכת שבועות יש לנו ארבעים ותשעה ימים, נלמד דף ליום ונסים אם ירצה ה' את המסכת בדיוק בערב שבועות". נהנה הרב מתשובתו המחממת של ילדו וזכרים זה, ונענה גם הוא לבקשתו ללמד מסכת שבועות דף ליום.

בחג שבועות אחד, הגיע חסיד לחג את היום הגדול במחצת רבי מאיר מפרמישלין. בבואו, נכנס אל הצדיק כדי להתברך וספר על צרתו הגדולה שמעיקה עליו. בסמוך לחגותו, פתח יהודי אחר חנות דומה לשלו, וחושש הוא שמא יפסיד בכך את פרנסתו עקב מעוט קונים. מבקש הוא אפוא מן הרבי, שהרבי ירכו להצליח יותר משכנו, או שיקלל את המתחרה להפסיד את כל רכושו. נענה הרבי ואמר לאיש: "האם ראת פעם ביצד הסוס שותה מהנהר?" נענה האישי: "בודאי שראיתי, כמעט מדי יום אני רואה זאת. דרכו של הסוס לבעט ברגליו בתוך המים, ולאחר מכן הוא שותה". המשיך הרבי ושאל: "יודע אתה מדוע בועט הסוס ברגליו בתוך המים?" נבדו האישי והרבי הסביר: "הכה ואמר לך טעמו של דבר. באשר הסוס מביט אל תוך המעיין, באשר הוא מבקש לשחות ממנו מים, הוא רואה את משתקפת במים וברב טפשותו הוא חושב, פי סוס אחר הגיע להתחרות עמו והוא מבקש לשחות את מימיו. מה עושה הסוס? הוא בועט ברגליו במים כדי לטלס את הסוס השני מהמקום, ובינתיים מצטבר עפר רב בתוך המים עד ששבובתו כבר לא משתקפת בהם, ואז הוא שותה את המים המעורבים בעפר". המשיך הרבי ואמר: "הרי ברור הדבר, שלשני הסוסים יש די והותר מים ואין לטוס כל חשש שמא ישל הסוס השני את המים שלו. דומה הדבר גם בפרנסה, שהרי הקב"ה אמר 'לי הפסד ולי הזהב' ויש ביכולתו לפרנס את שניכם בדרך כבוד והרחבה, ואין לך מה לחשש שמא יבגס חברך בגבולך, פי ממה שנגזר עליך משמים לא יוכל אף אחד לגרע מקד מאומה. וזוהי פונת הפסוקים של 'חציו לה' ו'חציו לכם' שדרשום חז"ל על חג השבועות, פי החצי המגיע לכם הוא כנגד החצי לה' שהעניק לחברך, ואין אחד מפחית מהשני בחוט השערה".

במוצאי חג השבועות, נכנסו כמה חסידים אל רבי יואל מטשור כדי לקבל ממנו ברכת פרה. בין הבאים היו גם שני תלמידי חכמים והרבי שאלם: "האם חדשתם חדושי תורה בחג?" נבוכו האברכים והרבי המשיך: "הרי יום טוב זה הוא יום חתנתם ושמחת לבם של ישראל עם אביהם שבשמים, ומאחר שעקר מטרת הנשואין הוא להעמיד דורות ותולדות, לשם כך יש לחדש ביום זה חדושי תורה שהם פרוותיו הרוחניים של האדם".

"שבת שלפני חג הפסח נקראת 'שבת הגדול', שבת שלפני יום הכפורים נקראת 'שבת שובה', ומה שמיה של השבת שלפני חג השבועות? שבת זו נקראת 'שבת דרך ארץ', שכן דרך ארץ קדמה לתורה שנתנה בשבועות" (רבי מנחם מענדל מוורקא)